

РЕЦЕНЗІЯ

**декана гуманітарно-педагогічного факультету,
доцента кафедри філософії та міжнародної комунікації
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
кандидата філософських наук, доцента САВИЦЬКОЇ Інни Миколаївни
на дисертацію ЯЦЕНКО Олени Юріївни
на тему: «Формування національно-патріотичних цінностей
у студентів засобами історичного краєзнавства»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011«Освітні, педагогічні науки»
галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»**

Актуальність дослідження. Аналіз представленого у вступі обґрунтування теми свідчить про глибоке розуміння здобувачкою соціокультурного та геополітичного контексту проблеми. Авторка цілком справедливо наголошує, що в умовах повномасштабного вторгнення рф в Україну питання національно-патріотичного виховання молоді перейшло з площини суто педагогічних завдань у сферу національної безпеки та збереження державної суверенності.

Позитивно оцінюємо логіку викладу матеріалу: О. Ю. Яценко здійснює ретроспективний аналіз трансформації виховної парадигми від 1991 року, акцентуючи на необхідності подолання тоталітарних наративів минулого на шляху до євроінтеграції.

Вагомим складником актуальності є чітко окреслена нормативно-правова база (Конституція України, Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», декомунізаційне законодавство тощо), що підтверджує легітимність та державну орієнтованість дослідження. Дисертантка демонструє високу ерудованість, спираючись на класичну світову й вітчизняну педагогічну спадщину (зокрема ідеї В. Сухомлинського), а також аналізуючи здобутки сучасних дослідників (Р. Сопівника, Л. Канішевської та ін.).

Особливу цінність для педагогічної науки має виокремлений авторкою комплекс суперечностей (між суспільним запитом і реальним рівнем цінностей молоді; між потенціалом краєзнавства та його фрагментарним використанням; між потребою в методиці та відсутністю системного забезпечення). Саме ці суперечності логічно зумовлюють вибір теми дослідження та свідчать про його високу теоретичну й практичну затребуваність.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Переконливість наведених у дисертації наукових узагальнень, підсумкових висновків та практичних рекомендацій базується на методологічній зрілості авторки та глибокому компаративному аналізі філософського, психолого-педагогічного, історичного й навчально-методичного пластів літератури, що висвітлюють специфіку формування національно-патріотичного ціннісного базису студентства за допомогою краєзнавчих ресурсів.

Надійність та автентичність наукових результатів здобуто завдяки комплексному поєднанню системного, аксіологічного, компетентнісного, культурологічного, особистісно-орієнтованого та рефлексивного підходів, які дозволили всебічно дослідити аналізоване явище. Теоретичне підґрунтя роботи підтверджується вдало підібраною системою компліментарних методів дослідження, що повністю корелюють із метою, завданнями та предметним полем дисертації, охоплюючи теоретичні розвідки, емпіричні зрізи та статистичну обробку експериментальних даних.

Об'єктивність підсумкових висновків гарантується достатньою вибіркою респондентів, поетапною логікою проведення дослідно-експериментальної роботи, ретельним аналізом кількісних і якісних зрушень, а також успішною практичною апробацією авторської методики формування національно-патріотичних цінностей (зокрема, через розгортання пошуково-дослідницької експедиції «Жива історія мого краю», проведення інтерактивної квест-гри та використання електронного глосарія) в освітньому просторі закладів вищої освіти.

Робота має чітку й логічну структуру, яка повністю відповідає завданням наукового пошуку. Послідовність викладу наукових матеріалів унаочнює траєкторію дослідницького пошуку та забезпечує розкриття проблеми формування цінностей молоді засобами локальної історії.

Праця вибудована за класичним вектором: від фундаментального осмислення феномену й узагальнення наявних підходів до виокремлення системи педагогічних умов, моделювання та експериментальної верифікації авторського інструментарію. Кожен структурний елемент роботи є логічно завершеним, інтегрованим у загальну структуру та орієнтованим на досягнення головної мети – обґрунтування та перевірки методики формування національно-патріотичних цінностей студентів у процесі краєзнавчої діяльності.

Науковий текст викладено послідовно, у стриманому академічному стилі, з чітким дотриманням принципів аргументованості, системності та дидактичної наступності. Теоретичні положення тісно переплітаються з емпіричними даними, а фінальні висновки закономірно випливають із результатів тривалого педагогічного експерименту.

Оформлення та структура дисертації повністю відповідають усім нормативним вимогам, що висуваються до праць такого рівня, а її змістове наповнення демонструє високу наукову культуру авторки та самобутність її дослідницької концепції.

Текст **вступу** містить усі обов'язкові атрибути: обґрунтовано вибір теми, вказано взаємозв'язок із науковими планами та програмами установи; визначено ключові координати (мету, гіпотезу, завдання, об'єкт, предмет і методи); закріплено елементи наукової новизни та практичного значення. Окремо відображено відомості щодо реального впровадження розробок у практику (зокрема, у Національному університеті біоресурсів і природо-

користування України), дані про широку апробацію та наведено вичерпну інформацію про кількість публікацій здобувачки, які репрезентують ключові ідеї дослідження.

У першому розділі «Теоретичні основи формування національно-патріотичних цінностей» дослідниця здійснює ґрунтовний аналіз наявного інформаційного та наукового дискурсу. Варто відзначити високий рівень критичного осмислення історико-педагогічної спадщини та сучасних підходів. Авторці вдалося не просто перелічити погляди попередників, а чітко викристалізувати сутність і структуру ключового поняття «національно-патріотичні цінності» через взаємозв'язок його компонентів (мотиваційного, когнітивного, емоційного та діяльнісного). Особливо цінним у контексті завдань дослідження є глибоке обґрунтування потенціалу історичного краєзнавства як дієвого, емоційно насиченого інструменту виховання, що дозволяє відійти від застарілих суто лекційних форматів.

Другий розділ «Методичні засади формування національно-патріотичних цінностей у студентів засобами історичного краєзнавства» демонструє широку наукову ерудицію авторки. Величезним плюсом роботи є вдале поєднання компаративного аналізу (вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду вищої школи) із миттєвою проєкцією на виклики сьогодення. Дисертантка дуже тонко відчуває сучасний контекст, приділяючи особливу увагу трансформації глобального медіапростору та процесам цифровізації. Окреслений у цьому розділі комплекс педагогічних умов та спроектована модель методики мають чітку практичну спрямованість і виступають надійним містком від теоретичних узагальнень до реального виховного процесу ЗВО.

Третій розділ «Результати експериментальної роботи» є ядром дослідження і заслуговує на особливу увагу. Маємо відзначити високу методичну культуру проведення педагогічного експерименту. Авторка не обмежилася стандартними анкетами, а впровадила в освітній процес комплексний інноваційний інструментарій: програму пошуково-дослідницької експедиції «Жива історія мого краю», яка активізує діяльнісну складову, інтерактивну квест-гру та електронний глосарій. Діагностичний апарат розроблено дуже ретельно, а використання методів математичної статистики для порівняння результатів у контрольних та експериментальних групах повністю підтверджує надійність, вірогідність та високу ефективність запропонованої авторкою краєзнавчої методики.

Оцінка практичної значущості результатів дослідження. Представлений у дисертації блок, що розкриває практичне значення одержаних результатів, характеризується високим рівнем конкретики, технологічною завершеністю та вираженою орієнтованістю на реальні потреби сучасної вищої школи. Авторці вдалося уникнути декларативності, притаманної багатьом виховним дослідженням, і запропонувати чіткий, верифікований інструментарій для модернізації виховного простору ЗВО.

На особливу увагу заслуговує інноваційний підхід здобувачки до розроблення авторської методики, що базується на синергії історичного краєзнавства, біографічного методу та «усної історії». Запропонована О. Ю. Яценко методика «генеалогічної рефлексії» та проєкт «Родинне дерево – частина національної пам'яті» мають колосальний емоційно-виховний ефект. Зміщення акцентів із пасивного зазубрювання історичних дат на дослідження долі власної родини в контексті доленосних етапів державотворення (зокрема Революції Гідності та сучасної російсько-української війни) є надзвичайно точним психолого-педагогічним кроком, який дозволяє ефективно долати «діяльнісний дефіцит» і трансформувати декларативний патріотизм молоді в реальні суспільно-корисні вчинки.

Вагомими практичними здобутками дослідження, які підтверджують його завершеність, є:

- авторська виховна програма «Жива історія мого краю», що виступає готовим путівником для розгортання краєзнавчо-пошукової роботи;
- надійний діагностичний інструментарій (критерії, показники та анкети) для об'єктивного моніторингу динаміки ціннісних орієнтацій студентів;
- конкретні рекомендації щодо оновлення змісту фундаментальних дисциплін («Педагогіка», «Теорія і методика виховання») та впровадження спеціалізованих краєзнавчих курсів.

Усі представлені результати мають високу дидактичну й виховну цінність. Вони є повністю готовими для широкого тиражування як в освітньому процесі закладів вищої освіти, так і в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників, що свідчить про глибоке прикладне значення дисертації.

Апробація та висвітлення результатів дослідження в публікаціях. Вагомим підтвердженням високого ступеня обґрунтованості, надійності та достовірності сформульованих у дисертації наукових положень є їхня масштабна апробація та всебічне висвітлення на сторінках академічної періодики. Ключові теоретичні висновки та емпіричні дані дослідження всебічно презентовано у 23 наукових публікаціях здобувачки.

Науковий доробок О. Ю. Яценко за темою дисертації охоплює: статтю у науковому виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 3 статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 4 статті в інших наукових виданнях, 15 тез наукових доповідей. Такий обсяг і структура публікацій наочно засвідчують системний, тривалий та цілеспрямований характер наукового пошуку дисертантки.

Стан дотримання принципів академічної доброчесності. Представлена до захисту дисертація є самостійною, завершеною кваліфікаційною працею з чітко вираженою авторською позицією. Усі результати дослідно-експериментальної роботи та наукові висновки

отримано дослідницею індивідуально. Використання теоретичних здобутків чи текстових фрагментів інших авторів здійснено з чітким дотриманням чинного законодавства та супроводжується належними бібліографічними посиланнями. Поршень норм наукової етики та академічної доброчесності в дисертації не встановлено, що свідчить про високу культуру наукової праці здобувачки. Висновки та пропозиції, що викликають певні сумніви, зауваження або вказують на окремі суперечності та можуть слугувати підґрунтям дискусії під час захисту дисертації.

Позитивно оцінюючи наукове та практичне значення, вважаю за доцільне висловити **рекомендаційні зауваження дискусійного характеру:**

1. У дисертації переконливо доведено ефективність авторської методики формування національно-патріотичних цінностей студентів, зокрема засобами цифровізації та квест-технологій. Водночас, зважаючи на задекларовану у вступі особливу значущість дослідження для студентської молоді non-humanitarian профілю (технічного, природничого, економічного), було б доцільно у третьому розділі більш детально диференціювати результати експерименту залежно від специфіки майбутнього фаху студентів. Це дозволило б чіткіше окреслити, які саме елементи методики (наприклад, електронний глосарій чи генеалогічна рефлексія) виявилися найбільш дієвими для студентів інженерно-технічних або аграрно-екологічних спеціальностей.

2. Високо оцінюючи впровадження у зміст виховної роботи методики «генеалогічної рефлексії» та проєкту «Родинне дерево – частина національної пам'яті», вважаємо за необхідне висловити побажання на майбутнє. Робота суттєво збагатилася б, якби авторка представила у додатках або у тексті другого розділу більш розлогі методичні рекомендації для кураторів академічних груп щодо специфіки фіксації студентами спогадів очевидців методом «усної історії», зокрема у контексті чутливих та психологічно складних тем, пов'язаних із подіями сучасної російсько-української війни.

Вказані зауваження є рекомендаційними та мають дискусійний характер; їх метою є подальше підвищення теоретичної і практичної значущості дисертації у світлі сучасних тенденцій розвитку педагогічних наук.

Загальний висновок. Зважаючи на актуальність, наукову новизну, обґрунтованість результатів та їх практичну цінність, дисертація на тему: «Формування національно-патріотичних цінностей в студентів засобами історичного краєзнавства» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 261 від 23 березня 2016 року, наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої

вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її авторка Яценко Олена Юріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка».

Рецензент декан гуманітарно-педагогічного факультету, доцент кафедри філософії та міжнародної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат філософських наук, доцент Інна САВИЦЬКА